

KIHÍVÁSOK A BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁSBAN A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY ALATT

Challenges of the Prison Services during the COVID-19 pandemic

A COVID-19-világjárvány megjelenése alapvető, az eddigiekben nem tapasztalt kihívások elé állította a hazai és a külföldi büntetés-végrehajtási rendszereket. A börtönök zárt világába a járvány lassabban jutott be, de mégis átformálta azok működését. A fogvatartottak jogaira és kötelezettségeire, azok munkáltatására és egészségügyi ellátásukra is jelentős hatással van a járványhelyzet. Mindezeket a hazai büntetés-végrehajtás nemzetközi összehasonlításban sikeresen megoldotta. Tanulmányom ezen kérdéseket elemzi.

Kulcsszavak: COVID-19-járvány, fogvatartottak jogai és kötelezettségei, egészségügyi ellátás, foglalkoztatás, börtönök ellenőrzése

Outbreak of the COVID-19 world pandemic has brought basic and unprecedented challenges to domestic and foreign prison services. The pandemic entered the closed world of prisons more slowly yet nevertheless it reshaped their operation. The epidemic has great impact on inmates' rights and obligations, employment and health care. All those issues have been successfully solved by the Hungarian Prison Service even in an international comparison. My study analyses these issues.

Keywords: COVID-19 pandemic, inmates' rights and obligations, health care, employment, prison control

Bevezetés

Másfél évvel ezelőtt senki sem hitte, hogy a XXI. században olyan világjárvány jöhet, amely azóta is meghatározza társas kapcsolatainkat, kihatással van a világ összes országára, erős, fejlett gazdaságokat tesz tönkre és taszít válságba.

Ez az idő az emberiség történetéhez viszonyítva viszont rendkívül rövid. Ennyi idő alatt mégis megtanultunk együtt élni vele. Járványok nyilvánvalóan korábban is voltak. Megbirkóznunk viszont a jelenlegi járvánnyal kell. Ilyen helyzet kezelésére vonatkozóan nincsenek globális jó tapasztalatok sem.

Megtanulni jól kezelni ezt a súlyos problémát, azért is szükséges, mert a COVID-19 megmutatta azt is, hogy ha fel kell készülnünk bármi hasonlóra a jövőben, akkor azt már megfelelő tudás és tapasztalatok birtokában célszerű megtenni.

Nem más a helyzet a témánk szempontjából lényeges hazai büntetés-végrehajtás járványkezelésében sem.

A járvány kiterjedésekor az elsődleges cél annak börtönökbe való bejutásának késleltetése volt.

A járvány bejutását követően a fogvatartottakkal együttműködve azonban egy elhúzódó válságmenedzselésre kellett berendezkednünk.

A koronavírus-világjárvány hatása a büntetés-végrehajtásra

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) szakértője Philipp Meissner szerint¹ a 2019-ben felbukkant koronavírus világszerte 122 ország több mint 11 millió fogvatartottja közt legalább 527 ezer megbetegedést okozott, 47 országban 3 800 feletti halálessel.

A helyzet olyan súlyos, hogy az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2021. február 8. napján kénytelen volt módosítani az általa 2020 márciusában kiadott, „COVID-19-re felkészülés, megelőzés és kontroll a börtönökben és más fogvatartási helyeken” című ideiglenes irányelvét (a továbbiakban: Irányelv)².

1 <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802>

2 <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/ppreventiuon-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention/preparedness,-prevention-and-controll-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention-interim-guidance,-8-february-2021-produced-by-who/europe>

A tanulmány szerves célját képezi a hazai intézkedések és ezen Irányelvben szereplő járványkezelési ajánlások összevetése.

A koronavírus-világjárvány következtében több mint 50 országban volt börtönlázadás és legalább 700 ezer fogvatartottat kellett idő előtt elengedni, mutatott rá az ENSZ Bünmegelőzési Kongresszusán Kyotóban Philipp Meissner.³ A szerző szerint az egyenlő gondoskodás elvét, az ún. Nelson Mandela rules-t – ENSZ minimum standard szabályai a fogvatartottak kezelésében – nem minden országban biztosítják. Ezen szabályok közül a fogvatartottak egészségügyi ellátására vonatkozó azon rész érdemel kiemelés, mely szerint az egészségügyi ellátás az állam felelőssége és az ellátók, valamint fogvatartottak közti jogviszonynak ugyanazon erkölcsi és szakmai szabályokon kell alapulnia.⁴

A börtönök általában zsúfolt helyek és a megfelelő egészségügyi óvintézkedések hiánya a fertőzések fokozott kockázatát hordozza magában.⁵

A koronavírus-járvány következményeinek enyhítéseként került sor a világon fogvatartottak elbocsátására, börtönlázadások és felkelések kialakulására, a fogvatartottak tiltakozásának azon következményéből, miszerint a börtönkörülmények közti megfertőződés indulatot vált ki bennük.⁶

Olaszország Foggia börtönéből pedig 80 fogvatartott szökött meg, kihasználva a kormány koronavírus kapcsán meghozott intézkedései miatt kialakult káoszt.⁷

Alapvető igény, hogy az állam még a koronavírus-járvány alatt sem mondhat le a büntetés végrehajtásának monopóliumáról és még ezen időkben is elfogadható büntetés-végrehajtást működtessen.

Szerencsére a magyar, kb. 17 ezer fogvatartott elhelyezését biztosító büntetés-végrehajtás nemzetközi viszonylatban is idejében megtett, hathatós intézkedései a járvány kezelésében mentesek a hasonló extrém következményektől, a COVID-19-esetek kezelhető számban maradtak és a halálos kimenetel a civil társadalommal összevetve elenyésző számban következett be.

A koronavírus első hullámának 2020 márciusi megjelenése mind az országot, mind a büntetés-végrehajtást felkészületlenül érte. Nem volt ez másképp a világ más

3 <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802>

4 <https://www.un.org/en/un-chronicle/nelson-mandela-rules-protecting-rights-persons-deprived-liberty>

5 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

6 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

7 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

országában sem. A járványhelyzet első magyarországi hullámát a jogalkotásnak is gyorsan kellett lereagálnia. Sorra születtek a veszélyhelyzettel kapcsolatos jogszabályok. Témánk szempontjából elsőként a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet, ezt követően a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes büntetőjogi tárgyú intézkedésekről, valamint a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet, a járványhelyzet első hullámát követően a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készülségről szóló 2020. évi LVIII. törvény, a járványhelyzet második hullámában a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet, és legvégül a járványhelyzet harmadik hullámában a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet.

A jogalkotás által meghatározott feladatok hatékony és egységes végrehajtására a büntetés-végrehajtás intézkedési tervekkel reagált.

Először 2020. március 6-án az I., 2020. március 15-én a II., 2020. április 9-én a III., a második járványhullám megjelenésével 2020. szeptember 16-án a IV. és a harmadik járványhullám 2021. tavaszi megjelenésével, 2021. március 5. napján az V. Intézkedési terv (a továbbiakban: Intézkedési terv, amely jelen tanulmányban kizárólag az V. Intézkedési tervre értendő) került kiadásra olyan metódusban, hogy a soron következő későbbi hatályon kívül helyezte az előzőt. Az egyes bv. intézeti feladatok meghatározására helyi intézkedési tervek is készültek.

Ezen intézkedési tervek szinte teljes egészében megfelelték a már említett 2020 márciusi eredeti, majd az idén módosított Irányelvben foglaltaknak.

Így a járványhelyzet megfékezése érdekében az irányelvvel azonosan sor került például:

- személyi védőfelszerelések biztosítására, megfelelő használatuk megkövetelésére,
- fertőtlenítési eljárások előírására és bevezetésére, különösen a kéz és az orrnyálkahártya higiéniaát illetően,
- napi testhőmérséklet monitorozására,

- információk és tájékoztatók előírására,
 - elkülönítési helyszínek, útvonalak és eljárások előírására,
 - a bv.-be be- és kilépők regisztrációjának előírására,
 - a gyanús esetek azonnali tesztelésének bevezetésére,
 - a látogatófogadások korlátozására, módosítására (Magyarországon teljes tiltást rendeltek el),
 - 1 méteres védőtávolságok megállapítására (itthon 1,5 méterest írtak elő),
 - a megerősített fertőzöttek egyéni vagy kivételes elkülönítésének szabályozására,
 - a karantén 14 napban történő megállapítására,
 - járványügyi akciótervek, checklisták kidolgozására,
 - különböző definíciók bevezetésére,
 - online módszerek előírására,
- de még ezen kívül sok más intézkedésre is.

Míndeközben a magyar büntetés-végrehajtásnak saját járványkezelésén túlmenően az ország működéséhez és járványkezeléséhez is hozzá kellett járulnia. Így folyamatosan biztosít védőmaszkokat és védőfelszerelést⁸, mobil járványkórházat adott át 2020. április 21-én Kiskunhalason⁹ – csak a legfontosabbakat említve. Saját működésében pedig – többek között – 2020. március 7-én felfüggesztette az ideiglenes intézetelhagyásokat¹⁰, járványügyi „call centert” és Youtube tájékoztató videót készített¹¹, elvégezte a börtönök megelőző fertőtlenítését¹², a személyzetet védőeszközökkel, a fogvatartottakat fertőtleníthető textil szájmaszkokkal látta el¹³.

A bv. ügyész szerepe a járványhelyzet alatt

A bv. ügyész törvényességi felügyeleti és jogvédelmi szerepe a járványhelyzet alatt alapvetően nem változott. A bv. ügyészi munkamódszerek azonban a járványhelyzet következtében az alábbiak szerint jelentősen módosultak.

Fontos megállapítani, hogy az I. pontban rögzített veszélyhelyzeti jogszabályok a fogvatartottak a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben (a továbbiakban: Bv. tv.) meghatározott egyes jogainak gyakorlását és kötelezettségeinek teljesítését nem függesztették fel, hanem azok gyakorlásának módja változott meg a veszélyhelyzet jelleme folytán.

⁸ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3425>

⁹ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3685>

¹⁰ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3565>

¹¹ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3621>

¹² <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3745>

¹³ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlomenyek/3879>

A bv. ügyész – a büntetés-végrehajtást övező garanciarendszerének független, külső – kontrolljára továbbra is szükség van.

A törvényességi vizsgálatokkal kapcsolatban a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya a koronavírus-járvány mindhárom hulláma alatt több irányító rendelkezést adott ki a bv. ügyészek bv. intézetekbe történő belépése, a szükséges védőfelszerelések, az elvégzett havi vizsgálatok száma és módszere, a fogvatartottak meghallgatásának személyes kontaktot mellőző módja, a COVID-19 rendkívüli eseményekkel kapcsolatos jelentéssel tárgyában.

A legutolsó, jelen tanulmány írásakor is érvényben lévő, 2020. október 16-ától érvényes iránymutatás a bv. ügyész bánásmód tárgyában végzett törvényességi vizsgálatát bekért iratok alapján havi egy alkalommal írja elő, a bv. ügyész a bv. intézetbe nem léphet be, a fogvatartottakat Skype alkalmazásával köteles meghallgatni.

A BvOP IV. Intézkedési tervének módosítása egyébként a társszervek – így a bv. ügyész – körletre, zárkákba való belépését elvileg nem zárná ki, csupán teljes védőfelszerelés viseléséhez kötné.

A járványhelyzet miatt bevezetett fenti különleges előírások alkalmazása miatt a bv. ügyészeknek az alábbi gyakorlati problémákkal kellett szembesülnie:

- a bv. intézeti Skype-vonalak a megnövekedett fogvatartotti használat miatt leterhelte váltak, a vonalminőség leromlása miatt Microsoft Teams-alkalmazás használata iránt kellett intézkedni,
- az iratbekérések kapcsán sokszor volt és van félreértés a megkeresett bv. intézet és a bv. ügyész között a beküldendő iratok körére vonatkozóan, sokszor az elektronikus úton beküldött iratok olvashatóságával vannak problémák. A bv. ügyész személyes jelenléte hatékonyabb megoldás lenne,
- az egyes büntetés-végrehajtási kérelmek, panaszok összetettsége és jellege mindenképp a helyszíni kivizsgálást tenné szükségessé, amelynek hiányában a szakszerűség a tényállás tisztázásában és az időszerűség is sérelmet szenvedhet,
- a főügyészség a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód és a koronavírus-helyzet folyamatos monitorozása miatt fogvatartottakat – amikor csak az lehetséges – véletlenszerű kiválasztással valamennyi fogvatartotti helyen is meghallgat azon logika mentén, hogy a biztonságos csatornán keresztül végzett meghallgatás további valós jogvédelmet nyújt részükre,
- a fogvatartotti – nem csak COVID-19-ből eredő – rendkívüli haláleseti szemléken történő részvétel érdekében a bv. ügyésznek teljes védőfelszerelésben

(szájmaszkon és gumikesztyűn kívül overál, lábszák és arcvédő pajzs) továbbra is be kell lépnie a körletre, illetőleg a zárkákba,

- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 48. § (1) bekezdése felsorolja a rendkívüli eseményeket. Ezek közt a COVID-járványhelyzet és a megbetegedések ugyan nem szerepelnek, de az Intézkedési terv 48. pontja szerint ezek rendkívüli események. Az Alaputasítás 30. §-a előírja, hogy az ügyészek a rendkívüli eseményről történő értesülésekor meg kell vizsgálnia a rendkívüli esemény bekövetkezésének okát és körülményeit, erről feljegyzést kell készítenie,
- a koronavírus-járvány bv. intézeti kezelése esetenként szükségessé tette a zárkaajtók ideiglenes zárva tartásának elrendelését is a Bv. tv. 97. § (5) bekezdés, 99. § (7) bekezdés, 101. § d) pont, 102. § (2) bekezdés d) pont és 153. §-a alapján.

Az egyik bv. intézetben a szolgálati feladatok COVID-19-helyzet miatti feltorlódása miatt a szabad levegőn tartózkodás jogának a Bv. tv. 154. §-a szerinti felfüggesztésére is sor került egy napra, amelyet a bv. intézet az Intézkedési terv 107. és 117. pontja alapján jelentett is a bv. ügyészek.

Fogvatartotti jogok és kötelezettségek a COVID-19-veszélyhelyzet alatt

A 2020-ban megjelent koronavírus-járvány új helyzetet teremtett a fogvatartotti jogok érvényesítése és a kötelezettségek teljesítése körében is.

A Bv. tv. 83. § (6) bekezdése szerint a szabadságvesztés végrehajtása során az elítéltet csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben lehet elkülöníteni a társadalom tagjaitól. Az elítélt számára biztosítani kell a büntetés céljával, valamint az intézet rendjével és biztonságával nem ellentétes személyes és társadalmi kapcsolatok létesítését, fenntartását, illetve fejlesztését.

A (8) bekezdés szerint az elítéltet kizárólag a büntetés céljának eléréséhez szükséges legkisebb mértékű korlátozásoknak lehet alávetni. A szabadságvesztés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási szervezet az elítélt életébe csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben avatkozik be. Az elítélt szabadságvesztés alatti életvitelét – ha erre képesnek és késznek mutatkozik – vele együttműködésben kell kialakítani.

Az elemzést célszerű a továbbiakban az IM rendelet, az Intézkedési terv és a Bv. tv. – különösen fenti – rendelkezéseinek összevetésével folytatni.

A büntetés-végrehajtás 2020. március 7. napjával felfüggesztette az ideiglenes intézetel-hagyások engedélyezését a fogvatartottak számára, beleértve a korábban engedélyezett – de még meg nem kezdett – eltávózások végrehajtását is. Ettől az időponttól kezdve – az országos parancsnok engedélyét kivéve – nincs kimaradás, látogató bv. intézetben kívüli fogadása, eltávózás, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása és temetésén való részvétel, mindezek kihatással vannak az átmeneti részlegben elhelyezett, az enyhébb végrehajtási szabályok hatálya alatt álló és a társadalmi kötődés programban lévő elítéltek jogaira is.

A fogvatartottak még nagyobb körét érinti a látogatások megszüntetése. Ennek ellen-súlyozására a fogvatartotti internetalapú videohívások (Skype) kerültek bevezetésre a fogvatartottak kapcsolattartóival, amelyet a bv. intézetek sikeresen megoldottak. Ezt az intézményt a jogalkotó is hosszútávon kívánja fenntartani, mert 2021. január 1. napi hatállyal kiegészítette az IM rendelet 2. §-át a 9., telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás definíciójával. A végrehajtás módjára az IM rendelet 102/A. §-a irányadó. Szintén előremutató rendelkezés volt, hogy az egészségügyi válsághelyzetben ez rezsimszabályokra tekintet nélkül alkalmazhatóvá vált (normál helyzetben az egyes végrehajtási fokozatoknál a szigorúbb rezsimekben ez nem lehetséges).

Maga az elektronikus kapcsolattartás lehetősége már a Bv. tv. megalkotásakor is fel-merült, hiszen már akkor bekerült a törvény 173. § (2) bekezdésébe az elektronikus kapcsolattartási forma, de akkor még szűk körben. Helyes, hogy a Skype-hívások gyakoriságát és időtartamát a fogvatartott együttműködési hajlandósága tükrében, differenciáltan határozza meg a büntetés-végrehajtás, fő szabályként heti egyszer minimum 45, maximum 120 percben (Intézkedési terv 92. pont). Ennek ellenére volt ezzel kapcsolatban a főügyészségen személyes látogatófogadás érdekében előterjesztett alaptalan panasz.

A Skype-alkalmazás bevezetésével a büntetés-végrehajtás sikeresen átállt a digitális oktatásra is.

A bv. szerv a koronavírus-járvány alatt a felhasználható letéti pénzzel nem rendelkező fogvatartottaknak kérelmükre havi 3-szor 5 perc díjmentes telefonálást, a pénzzel rendelkezőknek többlet 15 perc beszélgetési időt biztosít (Intézkedési terv 93. pont).

A büntetés-végrehajtás 2020. április 1. napjával módosította a házirendet a korona-vírus-járvány miatt többlet birtokban tartható tárgyakkal, továbbá Intézkedési terve előírta a napirend ideiglenes módosítását is (Intézkedési terv 99. pont).

Járványhelyzetben az egyébkénti bezártság miatt is kiemelt jelentőségű a fogvatartottak szabad levegőn tartózkodásának biztosítása. Ezt a fogvatartottak kisebb csoportokba

osztásával, a sétaudvarokon kötelezően betartandó 1,5 méteres védőtávolságok meghatározásával valósították meg.

A bv. intézeti internetes csomagküldő rendszer 2018. július 1-jei bevezetése miatt a járványhelyzet kezdetekor a jól működő rendszert tovább lehetett hasznosítani. Az Intézkedési terv 17. pontja szerint a fogvatartotti nagyszámú mozgatás elkerülése érdekében – szintén a WHO Irányelvének megfelelően – a személyi szükségletekre szolgáló vásárlást kizárólag a fogvatartott által készített lista szerint, a zárkából kimoztatás nélkül lehet elvégezni.

A fürdési lehetőségek számát a nem dolgozó férfi fogvatartottaknál a jogszabályban írt heti háromról heti ötre emelte fel az Intézkedési terv 23. pontja.

A szabadidő hasznos eltöltésének egyik módjaként az Intézkedési terv 58. pontja előírta, hogy valamennyi zárkában biztosítsanak intézeti tv-készüléket.

A fogvatartotti fórumok és a személyi állományt érintő értekezletek kizárólag zártláncú távközlési hálózat útján, online tarthatóak (Intézkedési terv 51. és 58. pont).

Az Irányelvben is megfogalmazott, nagyszámú fertőtlenítési és járványtehermentesítési munkákra az Intézkedési terv 21. pontja előírja a Bv. tv. 133. § e) pontja és a Bv. tv. 135. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott díjazás nélküli munka szervezését és végeztetését is.

A biztonsági intézkedések közt szabályozott motozást, a napi biztonsági ellenőrzést és a biztonsági szemléket is – az Intézkedési terv 57. pontja alapján – csak egészségügyi maszkban és gumikesztyűben lehet végrehajtani.

A Bv. tv. 82. § (5) bekezdés szerinti reintegrációs programok időtartamát az Intézkedési terv 124. pontja – egyezően a COVID-járvánnyal kapcsolatos ajánlásokkal – maximum 15 percben határozza meg. Ez bizonyos foglalkozásokra és fogvatartottakra elégséges idő, de nem minden személynél és nem minden ügyben.

A befogadási eljárásokkal kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy a 2020. június 18. napján hatályba lépett 2020. évi LVIII. törvény kiegészítette a Bv. tv.-t a 91/A. §-al, mely szerint a befogadást követően – az egészségügyi szakterület javaslatára – a bv. intézet parancsnokának írásbeli rendelkezése alapján, az elítélt befogadó részlegen 14 napra egészségügyi okból elkülöníthető. Az Intézkedési terv 65. pontja részletezi az ilyen elkülönítések szabályait, és előírja valamennyi, 5 napnál hosszabb időre befogadott fogvatartott PCR mintavételezését. A szabaduló fogvatartottat a IV. intézkedési terv 81. pontja alapján 1 db egészségügyi szájmazskkal is el kell látni.

Az Intézkedési terv kitér a fogvatartottak előállításának, kiadásának, szállításának, de egyáltalán a bv. intézeten belüli mozgásának minimalizálására is.

A jogszabályon alapulóan kiadott Intézkedési tervek alapján a bv. pártfogó felügyelőknek is új munkamódszereket kellett bevezetni, mert az általuk készítendő pártfogó felügyelői véleményeket, környezettanulmányokat, reintegrációs őrizet keretében a távfelügyeleti eszköz ingatlanban történő alkalmazhatóságának felmérését is a személyes kapcsolattartás mellőzésével kötelesek végrehajtani. A Bv. tv. 185. §-a ugyanis személyes meghallgatási kötelezettséget ír elő, a veszélyhelyzeti jogszabály és a fenti Intézkedési terv ez alól ad felmentést. A szabadulásra felkészítést az ajánlott telefonos és elektronikus kapcsolattartás útján nem lehet megfelelően végrehajtani nézetem szerint, mert a fogvatartottak ezen eszközökkel nem rendelkeznek és ezek nem a zárka kötelezően biztosítandó felszerelési tárgyai.

A COVID-veszélyhelyzetből eredően – a büntetés-végrehajtásnak nem felróhatóan – csökkentek a szabadidő hasznos eltöltésére (művelődés, sportolás, vallásgyakorlás stb.) fordítható lehetőségek is. Az Intézkedési terv 89. pontja a kondicionáló termek működését megszüntette. Ez eleinte térítésmentesen maximum 5 fő egyidejű használata mellett lehetséges volt. Ez azért nem jelent többlet jogkorlátozást, mert a civil életben is szüneteltek az ilyen lehetőségek a COVID-járvány során.

Az Intézkedési terv 78. pontja a jóvátételi és resztoratív programokat – a fertőzés megelőzése szempontjából egyébként jogosan – teljesen leállítja, ugyanakkor a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán a Bv. tv. 188. § (1a) bekezdés c) pontja alapján a bv. ügyésznek és a bv. bírónak – többek közt – ezek teljesülését is figyelembe kell vennie a járványhelyzettől függetlenül.

A fogvatartottak munkáltatása a járványhelyzetben

A Bv. tv. 98. § (1) bekezdés f) pontja alapján a szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell az elítélt foglalkoztatásához szükséges feltételeket. A büntetés-végrehajtás a fogvatartottak munkáltatásának alapvetően három formáját különbözteti meg.

A Bv. tv. 164. § (5) bekezdése a munkáltatás biztosítását ugyan normál helyzetben is csak lehetőség szerint írja elő, továbbá a Bv. tv. 219. § (1) bekezdése kimondja, hogy az elítélt munkáltatása átmenetileg, a munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetelhet – ahogy a IV. Intézkedési terv a munkahelyek működésének átmeneti felfüggesztését elháríthatatlan oknak minősíti –, mégis azt gondolom, hogy a fogvatartottak munkáltatása tekintve, hogy napi 8 órás időtartamban történik, még a járványhelyzetben is elengedhetetlenül fontos. A foglalkoztatás a reintegrációs tevékenység olyan

sarokkövét jelenti, amellyel a COVID-járványhelyzet miatt megváltozott lehetőségek miatt is foglalkozni kell.

A COVID-járványhelyzet a bv. intézeteknél történő, ún. költségvetési munkáltatás volumenében és jellegében jelentős változást nem okozott. (Házi műhely, konyha, takarítók stb.)

A gazdasági társaságoknál végzett munkáltatás azonban a megrendelések módosulása miatt jelentős változáson esett át. Míg korábban bv. ügyézi szempontból a munkamegtagadásból eredő fegyelmi eljárások és panaszok jelentettek feladatot, jelenleg egyre több az olyan bv. panasz, amely a megrendelések hiánya miatti elháríthatatlan okból szünetelő munkáltatás miatti munkabér vagy a mielőbbi munkába állítás elmaradását, a munkaképtelenség fenntartását sérelmezi.¹⁴

A harmadik típusú, más gazdálkodó szervezetnél végzendő munkáltatást az Intézkedési terv 73. pontja kizárja, külső munkahelyen a munkavégzés a járványhelyzet miatt érhető okokból nem lehetséges. Mindezekon túlmenően azonban a munkáltatás során is biztosítja a büntetés-végrehajtás a COVID-járványhelyzetből eredő különleges megelőzési és felszámolási előírásokat, megfelelően ezzel az Irányelvnek is.

A fogvatartottak egészségügyi ellátása a járványhelyzetben

Figyelemmel arra, hogy a COVID-világjárvány egésze elsősorban egészségügyi és nem büntetés-végrehajtási kérdés, külön is indokolt foglalkozni a járvány egészségügyi vetületeivel és a védőoltás biztosításával is a büntetés-végrehajtásban.

A büntetés-végrehajtás intézkedési tervei mind arra irányulnak, hogy megelőzzék, de legalább elodázzák, időben későbbre tolják a COVID-19-esetek intézetek falain belüli megjelenését. Ez a járványhelyzet első hullámában sikerült is, azonban arra számítani lehetett, hogy a második, de különösen a harmadik hullám már próbára fogja tenni a büntetés-végrehajtást, különösképp annak egészségügyi szolgálatát.

A fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatban a Bv. tv. 98. § c) pontja előírja, hogy biztosítani kell az elítélt szakmai eljárásrend szerinti egészségügyi ellátását és arra egyébként a Bv. tv. 122. § a) pontja alapján jogosult is.

A koronavírus-járvány bv. intézeti terjedésének megelőzése szempontjából az is kedvező, hogy a férőhelybővítés a járvány második hullámának kezdete előtt megvalósult. Az viszont kedvezőtlen, hogy az új, könnyűszerkezetes épületek az IM rendelet 127.

14 Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség Bv.1217-1221/2021. ügyei

§ (1) bekezdés a) pontjában kötelezően előírt fertőző elkülönítők nélkül készültek el, mint ahogy arra az Intézkedési terv 65. pontja rámutat, járványügyi elkülönítés ezekben – a közös szellőzőrendszer miatt – nem hajtható végre. Ennek ellensúlyozására az Intézkedési terv 114. pontja a könnyűszerkezetes börtönökben hideg ködképzés módszerével fertőtlenítés végrehajtását írja elő. A Bv. tv. 99. § (1) bekezdés g) pontja – a koronavírus-fertőzésre is – előírja a fertőző betegek nem fertőző betegektől történő elkülönítésének kötelezettségét.

Az Intézkedési terv 15. pontja alapján a fogvatartottak ellátásra kerültek mosható textil szájmascikkal és fertőtlenítőszerrel, COVID-fertőzés esetén az Intézkedési terv 40. pontja alapján a tünetmentes vagy enyhe tüneteket mutató fogvatartottak akár a bv. intézetekben is elkülöníthetők, a gyakorlatban azonban az időközben bezárt Büntetés-végrehajtás Központi Kórházába kerültek Tökölre, a közepes vagy súlyosabb tüneteket mutató fogvatartottak esetében pedig – szerencsére ilyen elenyésző számban volt – felmerült a területileg illetékes civil egészségügyi ellátás.

Az Intézkedési terv 125. pontja a személyi állomány oltóhelyéről tesz említést. A fogvatartottakat is komolyan foglalkoztató problémát a büntetés-végrehajtás már megoldotta, hiszen lehetővé tette, hogy önkéntes alapon részt vegyenek COVID-védőoltáson. Olyan fogvatartotti panaszokról is hallani lehetett, hogy a büntetés-végrehajtás miatt nem állítja őket elő külső orvoshoz, ahol a vakcinát már korábban megkapták, illetőleg megkaphatták volna.

A fogvatartottak COVID-védőoltásuk elmaradását már büntetés-végrehajtási panasz formájában több ügyben is sérelmezték. Ezzel kapcsolatban az Intézkedési terv semmilyen megoldást nem tartalmaz, holott zárt közösségben a minél teljesebb átoltottság létfontosságú lenne. Mindennek szükségességét felismerve a WHO irányelv ajánlja a vakcinákhoz történő hozzáférés biztosítását a fogvatartottaknak is. A szükséges védőoltások biztosítása az állam feladata, a büntetés-végrehajtás csak a beadásban, azok eljuttatásában működik közre.

Érdemes áttekinteni egy ilyen hipotetikus fogvatartotti panasz egyik lehetséges megoldását, kizárólag a hazai jogszabályok alapján.

A Bv. tv. 121. § (1) bekezdése a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelteti az elítélt szabad orvosválasztáshoz fűződő jogát.

Sőt, ettől konkrétabb szabályt meghatározandó a Bv. tv. 160. §-a előírja, hogy az elítélt részére a gyógyító-megelőző eljárást elsősorban a fogvatartó bv. intézet, illetőleg a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ, annak Szegedi Fegyház és Börtönben

működő krónikus utókezelő részlege, valamint az IMEI biztosítja, és az elítélt ezt az ellátást köteles igénybe venni.

Az, hogy jelenleg a büntetés-végrehajtás a COVID-oltás biztosítása érdekében külső helyszínre nem állítja elő a fogvatartottat, az IM rendelet 5. § (1) bekezdésével is megindokolható, mely szerint az elítélt jogának gyakorlása nem veszélyeztetheti a fogvatartás rendjét és biztonságát. Az ilyen előállítás nyilvánvalóan kockázatot jelent a járvány intézetbe történő bejutása kapcsán.

A fentiekben kifejtett jogszabályi rendelkezések alapján azonban a bv. szervezet köteles a fogvatartott egészségügyi ellátására, beleértve az igény szerinti, önkéntes döntés alapján történő COVID-védőoltás biztosítását is.

Remélhetőleg ez a probléma és az ellátási szabályozatlanság mielőbb megoldódik, ezáltal a büntetés-végrehajtás is visszatérhet normál kerékvágásába, alapfeladatához, vagyis a büntetések, az intézkedések, a kényszerintézkedések és az elzárás törvényes és szakszerű végrehajtásához.

Összegzés

A tanulmányommal arra mutattam rá, hogy a már több mint egy éve tartó COVID-járványhelyzetben a hazai büntetés-végrehajtás korábbi – normál – feladatai ellátása mellett, nemzetközi összehasonlításban kiválóan helyt állt, mert nem következtek be a köznyugalmat súlyosan megzavaró, kizárólag a COVID-helyzettel magyarázható, abból következő súlyos rendkívüli események.

A hatékony járványkezelést mutatja az is – amire ismételten rámutatok –, hogy a végzetes esetek száma mind a személyi állomány, mind a fogvatartotti oldalon, a civil társadalom hasonló méretű populációjával összehasonlításban alacsony maradt.

A járványhelyzettel együtt járó korlátozások és módosult magatartási szabályok szükségességét a fogvatartottak a büntetés-végrehajtással együttműködve megértették, a főügyészség tudomása szerint elenyésző számban volt ezzel kapcsolatos fogvatartotti fegyelemsértés.

Megállapítható azonban az is, hogy koronavírus-járvány nélkül ezen időszak alatt a büntetés-végrehajtás sokkal jobban, magasabb szakmai színvonalon láthatta volna el törvényi alapfeladatait.

A bv. ügyészek a járványhelyzet alatt megfelelően adaptálódtak a megváltozott munkaszervezési módszerekhez és innovatív, az új helyzetnek megfelelő megoldásokkal tettek eleget a büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyelet gyakorlása során alkotmányos kötelezettségüknek.

Kifejezem reményemet, hogy még egyszer hasonló tárgyú, ilyen járványhelyzet kezelését taglaló tanulmány megírását nem indokolja az élet.

Felhasznált jogszabályok

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet

Felhasznált internetes hivatkozások

<https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention/preparedness,-prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention-interim-guidance,-8-february-2021-produced-by-who-europe> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://www.un.org/en/un-chronicle/nelson-mandela-rules-protecting-rights-persons-deprived-liberty> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3425> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3685> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3565> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3621> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3745> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3879> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

